

Михайло Хекало

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Статтю присвячено висвітленню питань організації навчально-методичної діяльності майбутнього вчителя музики. Зокрема, описані умови врахування тісного зв'язку педагогічної практики з професіограмою майбутнього спеціаліста. Зосереджено увагу на методичній діяльності вчителя музики у школі та її складові. Визначено основні шляхи органічного включення педагогічної практики в систему методичної підготовки майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: *вчитель музики, методична діяльність, педагогічна практика, музичне виховання.*

На сучасному етапі розвитку системи музично-педагогічної освіти в нашій країні значно підвищилися вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів. Це насамперед зумовлюється тим, що рівень кваліфікації педагогічних кадрів багато в чому розв'язує проблему формування ціннісних орієнтацій учнів, сприяє відродженню національної культури.

У Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), інших важливих документах знайшли відображення основні вимоги до педагогічних кадрів, рівня їх підготовки, який має поєднувати глибокі теоретичні знання з практичними вміннями та навичками.

Одним з ефективних шляхів вирішення цього завдання є ґрунтовна і професійно-методична підготовка студентів. Вона становить систему організації навчально-виховного процесу, яка передбачає систематизацію та поглиблення набутих методичних знань, постійне вдосконалення практичних вмінь і навичок з метою підготовки студента до організації різних видів практичної діяльності у школі, формування його методичної самостійності.

Методична підготовка майбутнього вчителя музики у вузі забезпечується комплексом суспільно-політичних, психолого-педагогічних, спеціальних музичних дисциплін, методикою музичного виховання. Однак поєднання теоретичного потенціалу методичної підготовки з його практичною реалізацією найбільш ефективно здійснюється тільки в умовах педагогічної практики.

Саме тому для якісної підготовки фахівців вищої школи актуальна проблема організації методико-практичної діяльності студентів.

Розв'язання даної проблеми можливе за умови врахування тісного зв'язку педагогічної практики з професіограмою майбутнього спеціаліста. Важливість такого зв'язку підтверджується результатами психолого-педагогічних досліджень Ільїна В. С., Ковальова В. Г., Кузьміної Н. В., Сказкіна М. Н., Сластьоніна В. О., Спірна Л. Ф., Тализіної Н.Ф. та інших науковців. Зокрема Сластьонін В. О. при побудові професіограми вчителя тісно пов'язує його педагогічні якості зі спеціальними та методичними. Професіограма Сластьоніна В. О. складається з чотирьох ланок психолого-педагогічної підготовки:

- 1) якості та характеристики особистості шкільного вчителя;
- 2) вимоги до психолого-педагогічної підготовки вчителя;
- 3) обсяг та склад спеціальної підготовки;
- 4) зміст методичної підготовки зі спеціальності [5].

У музичній педагогіці зв'язок практики з професіограмою педагога прослідковується в дослідженнях Арчажникової Л. Г., Кабалевського Д. Б., Квасниці З. С., Кожевникова Г. С., Падалки Г. Н., які розглядають загальні та спеціальні вимоги до вчителя музики, звертають увагу на багатоплановість його роботи в школі.

Метою нашого дослідження є виявити особливості організації навчально-методичної діяльності та визначити основні шляхи органічного включення педагогічної практики в систему підготовки майбутнього вчителя музики.

Виклад основного матеріалу. Організація методико-практичної діяльності майбутнього вчителя музики має свою специфіку, яка зумовлюється рядом наступних факторів.

Перший з них пов'язаний з особливістю роботи вчителя та специфікою уроку музики, що переконливо доведено в працях Праксиної О. О., Асаф'єва Б. В., Веглугіної О. О., Швацької В. М. та інших дослідників. Всі вони приходять до спільного висновку про те, що уроки музики в школі є насамперед уроками музичного мистецтва, метою яких є навчити школярів через музичне мистецтво емоційно пізнавати світ, формувати їх музично-естетичний смак. Вирішити це можливо тоді, коли діти будуть знати особливості музичної мови та мати певний рівень розвитку музичних здібностей, які розвиваються тільки у процесі відповідної діяльності. Саме тому урок музики є переважно комплексним уроком, в основі якого лежать різні види музичної діяльності учнів, що обумовлює необхідність багатопланової діяльності вчителя.

Арчажникова Л. Г. вбачає її в тому, що педагог повинен цікаво та захоплено розповідати дітям про музику, її форми та жанри, на високому професійному рівні проводити заняття з розучування пісень, кваліфіковано виконувати на інструменті акомпанемент пісень, а також твори, рекомендовані програмою для слухання, давати теоретичні знання в доступній та захоплюючій формі, проводити різноманітні види

позакласної роботи [1, с. 15].

Специфіка шкільної діяльності вчителя музики передбачає наявність особливого типу спеціальних знань, вмінь і навичок, а також достатньо високий рівень розвитку музичних та загально педагогічних здібностей.

Наступним фактором, який обумовлює специфіку організації методико-практичної діяльності студента, є особливості методичної діяльності вчителя у школі. Досліджуючи сутність педагогічної діяльності, Алексюк А. М., Громцева А. К., Иванов М. Д, Раєвський В. В., Лернер І. Я., Щукіна Г. І. та інші схиляються до думки, що поняття «методична діяльність» пов'язане, з одної сторони, з поняттям «методи навчання», а з другої – з уявленнями про професійно-педагогічну діяльність, як сукупність специфічних дій, спрямованих на вибір, конструювання та використання цих методів як способів організації вчителем навчально-пізнавальної діяльності учнів [6].

Заслуговує на увагу думка Таланової Л. Г. про те, що *методична діяльність* – це вдумлива взаємодія вчителя з компонентами педагогічного процесу, яка пов'язана з проектуванням змісту й технології його майбутньої педагогічної діяльності задля її вдосконалення [6, с. 11].

Серед багатьох складових методичної діяльності викладача ми можемо виділити найбільш суттєві для роботи майбутнього вчителя музики. До них належить: планування урочної та позакласної навчально-виховної роботи; визначення мети уроку, виховного заходу; відбір методів навчання та виховання; оволодіння новими методичними прийомами шляхом вивчення передового педагогічного досвіду; володіння загальною методикою проведення уроків музики та інших видів занять, що передбачає підтримку необхідного темпу уроку, забезпечення взаємозв'язку різних видів музичної діяльності та раціонального розподілу часу між ними, організацію колективної та індивідуальної діяльності школярів, організацію навчальної дисципліни та індивідуально-диференційованого підходу до учнів, володіння навичками застосування наочних та технічних засобів навчання, використання методів розвитку творчих здібностей учнів, володіння системою заходів морального стимулювання школярів.

Вищезазначені складові визначальні при організації методико-практичної діяльності студентів під час педагогічної практики і багато в чому залежать від третього фактора довузівської методичної підготовки майбутніх спеціалістів.

Різниця у рівні такої підготовки особливо помітна між випускниками загальноосвітніх навчальних закладів і випускниками середніх спеціальних навчальних закладів (музичних та музично-педагогічних). Найкраще володіють теоретичними знаннями, практичними вміннями та навичками, щодо організації виховання школярів випускники педагогічних коледжів,

які вже вивчали предмет методики музичного виховання та проходили педагогічну практику. Все це ставить перед музичною педагогікою чимало проблем, пов'язаних з неперервною освітою майбутнього вчителя, пошуком та налагодженням тісних зв'язків між школою, педагогічним коледжем та вузом з метою підготовки студента до методико-практичної діяльності в умовах вищого навчального закладу.

Специфіку такої діяльності визначає ще один важливий фактор – особливість професійно-методичної підготовки вчителя у вузі.

Вона зумовлена тим, що університетська освіта дає можливість майбутньому спеціалісту отримати глибокі знання з суспільно-політичних та психолого- і педагогічних дисциплін, суттєво підвищити рівень спеціальної музичної підготовки (музично-теоретичної, вокально-хорової, виконавської), що в свою чергу озброює студента значно більшим комплексом знань, умінь і навичок методичного характеру.

Варто звернути увагу на ряд музично-педагогічних праць, які досліджують методичну спрямованість циклу спеціальних музичних дисциплін (роботи Арчажникової Л. Г., Гажима Н. Ф., Нємикіної І. М., Праксиної О. О., Фатахової С. Ю., Яконюка В. Л.).

Зокрема, Фатахова С. Ю. з позиції вдосконалення професійної підготовки студентів розглядає взаємозв'язок предметів спеціального циклу та методику музичного виховання, надаючи при цьому особливого значення індивідуалізації навчання, комплексності вмінь та навичок, їх міждисциплінарному характеру [7].

У дисертаційних працях Гажима Н. Ф. [3], Яконюка В. Л. методична підготовка пов'язується з вивченням студентами окремих індивідуальних дисциплін: заняттями в класі фортепіано, в класі баяна.

Організація методико-практичної діяльності студента залежить також і від форми проведення педагогічної практики в конкретному вузі.

Питання щодо впливу форми проведення практики на підготовку висококваліфікованих вчителів музики починають досліджуватись ще в 70-ті роки ХХ століття. Науковці розглядають дві основні форми практики – розсереджену (без відриву від навчання) та концентровану (з відривом від навчання), надаючи переваги першій з них. При цьому вважається можливим застосування комбінованої форми, а також підкреслюється, що форма практики майбутніх вчителів музики залежить від місцевих умов того чи іншого вузу [4].

Грунтовний аналіз музично-педагогічних досліджень різних напрямків, пов'язаних з методичною підготовкою студентів, дозволив нам розробити орієнтовну модель структури методико-практичної діяльності майбутнього вчителя музики, яку потрібно обов'язково враховувати при організації педагогічної практики.

Дана модель базується на тому, що методична підготовка

майбутнього вчителя музики найефективніше здійснюється в процесі методико-практичної діяльності студента, яка обумовлюється взаємозв'язком чотирьох основних компонентів шкільної педагогічної практики: урочною навчальною роботою, позакласною виховною роботою, гуртковою музичною роботою та науково-дослідною роботою.

Така діяльність передбачає мотиваційний, операційний та творчий аспекти. *Мотиваційний аспект* містить інтерес до професії вчителя музики, бажання поглиблювати свої знання щодо методики викладання предмету, вдосконалювати набуті вміння та навички. *Операційний аспект* передбачає оволодіння основними методами організації музичного виховання школярів на уроках та під час позакласної роботи шляхом власної педагогічної діяльності, а також завдяки вивченню передового педагогічного досвіду. *Творчий аспект* передбачає застосування методів розвитку творчих здібностей учнів, а також комплекс специфічних дій, який умовно можна назвати художньо-творчим компонентом. Це виявляється в тому, що вчитель музики повинен володіти навичками педагогічної імпровізації, композиційно-режисерськими вміннями, виразністю та емоційністю виконання музичних творів, художньо-образною мовою, елементами акторської майстерності.

Оскільки вищезазначені аспекти суттєво впливають на результати методико-практичної діяльності, ми вважаємо, що професійно-педагогічна спрямованість навчання на основі реалізації системи міжпредметних зв'язків і принципу наскрізної методичної підготовки буде сприяти ефективності педагогічної практики студента, забезпечить його методичну озброєність і методичну самостійність, тобто «здібність до вільного оперування методами та прийомами педагогічної діяльності в мінливих умовах на основі раніше набутого досвіду, знань, вмінь і навичок» [3, с. 6].

Дослідження проблеми організації методико-практичної діяльності студента дало нам можливість виділити основні шляхи органічного включення педагогічної практики в систему методичної підготовки майбутнього вчителя музики: 1) взаємозв'язок педпрактики з різними структурними елементами всієї системи на основі принципу наскрізної методичної підготовки; 2) використання в процесі педпрактики комплексних диференційованих завдань методичного характеру, які б сприяли розвитку мотиваційного, операційного та творчого аспектів методичної діяльності студента. Врахування цих шляхів, як у період педагогічної практики, так і в процесі навчання, буде сприяти постійній актуалізації методичних знань, умінь і навичок студентів, дозволить удосконалити методику викладання різних дисциплін навчального плану, а отже, сприятиме підвищенню рівня кваліфікації майбутнього вчителя музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки : книга для учителя / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 112 с.
2. Джердималиева Р. Р. Реализация принципа самостоятельности в процессе методической подготовки студентов на музыкально-педагогических факультетах : автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Р. Р. Джердималиева. – М., 1981. – 16 с.
3. Гажим Н. Ф. Взаимосвязь исполнительской и методической подготовки студента музыкально-педагогического факультета пединститута в инструментальном классе (баян) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Гажим Н. Ф. – М., 1987. – 202 с.
4. Квасница З. С. О специфике организации и содержании педагогической практики студентов музыкально-педагогического факультета / Квасница З. С., Гладкая С. Н., Печерская Э. Ф. // Вопросы профессионально-педагогической направленности преподавания специальных дисциплин на музыкальных факультетах : ученые записки. – Казань : Казан. ГПИ, 1979. – Вып. 192. – С. 3–8.
5. Педагогическая практика студентов : учеб. пособие / В. П. Тарантей, И. А. Карпюк, И. Н. Прокопьев и т.д. ; под ред. В. П. Тарантея. – Мн. : Университетское, 1991. – 206 с.
6. Таланова Л. Г. Підготовка майбутніх учителів до методичної діяльності : автореф. дис. наздобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Таланова Л. Г. – 1997. – 25 с.
7. Фатахова С. Ю. Системный анализ структур специальной подготовки студентов музыкально-педагогического факультета / Фатахова С. Ю. // Совершенствование профессиональной подготовки будущего учителя музыки в системе высшего і педагогического образования. – Ташкент : Ташкентс. ГПИ им. Низами, 1987. – С. 9–14.